

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ “DIALOGUL INTERREGIONAL ÎN EUROPA ÎN ANUL 2001 ȘI ÎN VIITOR”

Ștefan Purici

În zilele de 26-28 aprilie 2001, la Kiev, cu sprijinul UNESCO și a Comisiei Naționale din Ucraina în problemele UNESCO, Institutul de Cercetări Etnice, Regionale și ale Diasporei a organizat Conferința Internațională *Dialogul interregional în Europa în anul 2001 și în viitor*. Au participat cercetători din mai multe țări europene (Germania, Slovacia, România, Moldova, Rusia și Ucraina), specialiști în sociologie, demografie, istorie, politologie, economie etc.

În cuvântul de inaugurare, rostit de Volodymyr Yevtukh, directorul Centrului de Studii Etnosociologice și Etnopolitice al Institutului de Sociologie al Academiei de Științe Ucrainene, au fost aduse mulțumiri susținătorilor întrunirii științifice și au fost definite obiectivele simpozionului.

Cuvântul de salut din partea Comisiei Naționale din Ucraina în problemele UNESCO a fost rostit de secretarul acesteia Oleksandr Svetlov, care a menționat că sprijinul direct al conducerii UNESCO de la Paris este o dovadă a importanței temei Conferinței.

Petro Goncareenko, secretarul Comitetului Radei Supreme a Ucrainei în Problemele Drepturilor Omului, Minorităților Naționale și Relațiilor Interetnice a subliniat că începutul noului mileniu face necesară definirea foarte clară a perspectivelor evoluției relațiilor internaționale și interetnice. Apreciind că minoritățile etnice din Ucraina constituie o forță activă a societății, el a subliniat că încadrarea lor în viața publică poate înlesni soluționarea diverselor probleme economice și politice cu care se confruntă țara și că toate aceste probleme trebuie rezolvate prin intermediul dialogului.

Mihailo Zadornyj, reprezentantul Responsabilului Radei Supreme a Ucrainei în Problemele Drepturilor Omului, salutând participanții la Conferință, a subliniat că, practic, toate problemele pe care le rezolvă societatea sunt legate direct sau tangențial de chestiunea drepturilor omului. El și-a exprimat regretul că în ultimii ani, în cadrul unor conflicte politice din Ucraina, părțile implicate au încălcat drepturile cetățenilor.

Raportul intitulat *Consecințele sociale ale tragediei de la Cernobyl în contextul dialogului european* a fost prezentat de Yuriy Sayenko, conducătorul științific al Centrului pentru Expertize Sociale din Kiev. Autorul a arătat că, pe lângă marea tragedie provocată de accident, Cernobylul a avut, în mod paradoxal, și un rol pozitiv – a condus la împăcarea omului cu lumea și cu Dumnezeu. Anii 1991-1993 au fost perioada în care societatea a putut afla întreg adevărul asupra dimensiunilor catastrofei de la Cernobyl. Atunci ucrainenii au avut de făcut față unui șoc multidirecțional: șocul accidentului (în 1986-1987, oamenii nu înțelegeau ce se întâmplă, totul se desfășura în secret, totul părea condamnat la distrugere fizică); șocul adevărului (după 1990 societatea a conștientizat dimensiunile și consecințele catastrofei); șocul dispariției URSS (nu mai exista puterea care a încercat să lichideze consecințele avariei); șocul sărăcirii (aceasta a afectat întreaga societate și, în mod deosebit, oamenii care au avut de suferit de pe urma Cernobylului). Dacă în anul 1991 Ucraina aloca 12% din bugetul său pentru lichidarea consecințelor avariei, astăzi procentul s-a redus la doar 5%. Cu toate că nu există date exacte a cifrei persoanelor afectate de dezastru, autorul a estimat numărul acestora la circa 3,2 milioane oameni, din care 1 milion copii. Mai grav este faptul că și în prezent, în zona calamității locuiesc în jur de 400-500 persoane, cărora li se adaugă, vara, numeroase rude cu copii care își petrec aici “concediul”.

Membrul Prezidiului Forului Germano-Ucrainean, fostul ambasador al Germaniei în Ucraina, Eberhard Heyken, a vorbit despre *Perspectivile dialogului între Ucraina și Europa Occidentală*. Referentul a constatat că în ultimii ani potențialul tehnic de stabilire și dezvoltare a

relațiilor interstatale a sporit enorm (legăturile avia, Internetul, alte tipuri de schimburi de informații), a crescut, totodată, și potențialul de dialog, dovadă fiind organizarea numeroaselor conferințe, simpozioane și a altor întruniri internaționale. În opinia sa, Ucraina, a doua țară din Europa ca teritoriu după Rusia, este bine reprezentată pe arena internațională, constituind o punte de legătură între nordul și sudul continentului și între estul și vestul Europei. Țara are un mare potențial industrial, cadre bine pregătite, o climă potrivită pentru dezvoltarea agriculturii și promovează o politică de colaborare pe plan european și mondial. Totuși, un deceniu de existență a Ucrainei independente a fost insuficient pentru a defini locul acestui stat în cadrul relațiilor europene, fapt ce reprezintă o problemă extrem de serioasă pentru clasa politică. În Europa Occidentală se cunosc foarte puține lucruri despre statul ucrainean, iar informațiile sunt de obicei legate de Cernobyl, mafie, trafic de carne vie etc. Din această perspectivă, Ucraina are de muncit foarte mult la configurarea imaginii sale pe arena internațională. După 1991 au fost stabilite relații cu structurile europene și internaționale (Consiliul Europei, OSCE, Uniunea Europeană, NATO etc.), însă acestea trebuie materializate în proiecte concrete. În prezent, diplomația ucraineană poartă dialoguri critice cu Consiliul Europei, deoarece există probleme în construirea societății civile și în aplicarea legislației europene în Ucraina. În pofida faptului că între RFG și Ucraina nu există un dialog permanent, raporturile economice, politice, culturale ucraineano-germane pot fi definite ca o formă a dialogului între cele două țări. E. Heyken a subliniat că dacă creșterea economică de 6%, înregistrată în anul 2000, va continua și în perioada următoare, Ucraina va deveni atractivă pentru Occident. În acest plan, un rol important urmează să-l joace mass-media ucraineană și serviciile de presă ale ambasadelor ucrainene în străinătate.

În cadrul primei sesiuni tematice intitulată *Aspecte social-politice și juridice ale dialogului interregional* a susținut comunicarea *Valorile umanismului în dialogul european*, Myroslav Popovych, președintele Societății Filozofice Ucrainene, membru corespondent al Academiei Ucrainene. Autorul a menționat că ucrainenii sunt moștenitori ai culturii orientale, prin creștinism, și ai celei occidentale, prin Renaștere. Considerând că civilizația europeană este definită prin existența democrației politice, economiei de piață și a organizării popoarelor în state-națiuni, raportorul a opinat că actuala conducere a statului uneori nu distinge unde se încheie democrația reală și începe democrația dirijată.

Ștefan Purici, lector dr. la Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava a prezentat referatul *Potențialul de realizare a dialogului interregional de către organele administrației locale din România*. Au fost prezentate legile naționale și internaționale, adoptate și acceptate de către legislativul român în perioada de după 1989, care permit stabilirea și dezvoltarea unor relații de cooperare între organismele teritoriale românești și partenerii străini. Vaste posibilități de realizare a dialogului interregional sunt specifice euroregiunilor, diverse unități administrativ-teritoriale din România făcând parte din mai multe asemenea structuri de colaborare economică, socială, ecologică și culturală în spațiul central-est european.

Consilierul Prezidiului Academiei Naționale de Științe a Ucrainei, Volodymyr Popyk a pus în discuție relația dintre *Dialogul interregional și conștiința socială în Ucraina*. Referentul a constatat că, în perioada sovietică, la nivelul maselor, s-a cristalizat o orientare mentală către Rusia și că, în prezent, Ucraina este văzută deseori ca o zonă-tampon între Europa și Rusia, iar unii specialiști din Vest trasează linia de demarcație a civilizației occidentale și a celei orientale prin Ucraina. La nivelul opiniei publice persistă concepția potrivit căreia Ucraina se află în Europa, în timp ce vecinii ei de la est nu mai sunt europeni. Mari deficiențe există în ceea ce privește conștientizarea complexității tranziției de la o economie centralizată la una de piață. Nu este analizată cu seriozitate și nu este preluată experiența acumulată de către Cehia, Ungaria, Polonia; în afara analizei se află evoluția social-economică și politică a unor țări precum: Slovacia și România, specialiștii ucraineni fiind interesați doar de situația minorității ucrainene din aceste țări. Autorul a mai subliniat că în prezent, în Ucraina, există un mare dezechilibru între sursele de informare anglofone și cele rusofone și acest fapt va avea consecințe dezastruoase într-o perspectivă de 1-2 decenii.

Stanislav Konečný, cercetător științific superior al Institutului de Științe Sociale din Košice (Slovacia), a prezentat comunicarea *Aspecte economice ale relațiilor Slovaciei de Est cu Transcarpatia: tradiții și perspective*. El a constatat că în ultimul deceniu regiuni limitrofe ale unor state diferite se înțeleg să colaboreze pe diverse planuri ca și cum nu ar exista frontiere. Experiența în colaborarea Slovaciei de Est cu Regiunea Transcarpatică își are începutul în anii '50 ai secolului XX. Ea avea atunci un caracter formal, birocratic și nomenclaturist. Relațiile bilaterale erau caracterizate de efecte economice scăzute, fiind influențate în mod negativ de existența unor legislații diferite și de birocrăția ministerială. Separarea Slovaciei de Cehia a condus la întreruperea colaborării transfrontaliere. Noile autorități n-au fost în stare, într-o primă perioadă, să stabilească legături cu Regiunea Transcarpatică. În 1993 s-a constituit Euroregiunea Carpatică, prima de acest gen în Europa de Est, care a permis circulația mărfurilor, capitalului, forței de muncă fără a ține cont de frontiere. Vecinătatea cu Ucraina reprezintă posibilități mari pentru producătorii din Slovacia de Est, fiindcă constituie o piață de desfacere extrem de mare, iar între partenerii slovaci și ucraineni pot fi stabilite largi relații industriale, agricole etc.

Directorul Centrului pentru Expertiza Dezvoltării Regionale din Ucraina, Volodymyr Dyatlov, a pus în discuție *Problemele teritoriilor mici în contextul dialogului și dezvoltării regiunilor*. Dezvoltarea dialogului interregional, aprofundarea colaborării transfrontaliere, a menționat autorul, reprezintă forme ale procesului globalizării. Cooperarea interregională depinde de segmentele social-economice din regiuni și de nivelul colaborării microregionale, dar, în prezent, nu există o viziune clară asupra modalităților de dialog. Se poate observa că problemele și conflictele microregionale (Cecenia, Transnistria, Bosnia, Macedonia etc.) au un impact deosebit asupra climatului macrorregional. Constatând că direcțiile spre care se îndreaptă atenția și sprijinul structurilor internaționale sunt guvernele, regiunile, agenții economici, vorbitorul a propus organizarea și realizarea unei conferințe privind funcționarea teritoriilor mici.

Kyrylo Keydansky, aspirant al Institutului pentru Probleme Socio-Economice al Ministerului Economiei Ucrainei a susținut comunicarea *Evoluția activității investiționale a Ucrainei cu țările europene*. Apreciind că investițiile directe nu contribuie la creșterea datoriei externe a statului, autorul a arătat că acestea sunt foarte eficiente prin stimularea dezvoltării economice, prin aplicarea noilor tehnologii și a managementului modern, prin extinderea relațiilor cu partenerii străini. La începutul anului 2000, volumul total de investiții străine, în Ucraina, se cifra la 3,2 miliarde \$ SUA, pe primele două locuri situându-se SUA și Rusia. În general, investitorii străini sunt interesați de Ucraina în calitate de piață de desfacere a mărfurilor produse, ocolind, pe această cale, barierele vamale. Acest tip de colaborare se confruntă cu mari dificultăți din cauza instabilității legislative din Ucraina, infrastructurii proaste, corupției, controlului exagerat din partea diverselor organisme naționale, nerespectarea regulilor stabilite etc.

În cadrul celei de-a doua sesiune tematică intitulată *Factorii culturali și socio-umanitari ai dialogului interregional*, președintele Comitetului Radei Supreme a Ucrainei pentru Drepturile Omului, Minorități Naționale și Relații Interetnice, Gennadiy Udovenko, a vorbit despre evoluția politică și economică a Ucrainei în ultimul deceniu. Raportorul a constatat că, sub aspect economic, de pe urma acțiunilor „oligarhiei”, Ucraina a pierdut foarte mult în anii independenței. În 1991, potrivit unor estimări, ea reprezenta al șaptelea potențial economic al lumii, iar astăzi nu contează din această perspectivă. Sub aspect democratic, evoluția a fost continuă, Ucraina devenind membru al Consiliului Europei, adoptând o constituție democratică în 1996, aderând la numeroase acte internaționale ce privesc drepturile omului. Deoarece Ucraina este un stat multiethnic, este importantă respectarea drepturilor minorităților. Acest fapt are și implicații politice, fiindcă în țările vecine există numeroase comunități ucrainene, iar în Ucraina importante comunități neucrainene. Acestea pot deveni un factor de promovare a dialogului între țările respective. Statul ucrainean a încheiat tratate de bază cu toți vecinii, cele mai dificile tratative purtându-se cu Rusia și România. O problemă importantă pentru diplomația și clasa politică ucraineană o reprezintă Transnistria, unde viețuiesc câteva sute de mii de ucraineni. Autorul a

menționat că, având în vedere componența actuală a Parlamentului, dominat de comuniști și "oligarhi", Ucraina nu trebuie să se grăbească cu revizuirea legii privind minoritățile naționale. El a constatat că după 1991 au fost adoptate numeroase legi democratice, însă problema constă în faptul că ele nu se aplică, Comitetul pentru Drepturile Omului, Minorități Naționale și Relații Interetnice primind mii de scrisori de la cetățeni în care sunt prezentate fapte concrete privind încălcarea drepturilor omului și minorităților etnice.

Universitara Oksana Ostapchuk din Moscova a prezentat comunicarea *Colaborarea culturală a țărilor slave: starea actuală și perspectivele*, punând în lumină experiența Facultății de Litere a Universității de Stat din Moscova în ceea ce privește studiul limbilor slave.

Directorul Centrului pentru Cercetarea Populației, Iryna Prybytkova a susținut referatul intitulat *Ucraina între Vest și Est: teatru al fenomenelor migraționiste*. În perioada sovietică circa 6-6,5 milioane de ucraineni au plecat în diverse regiuni ale URSS-ului, iar de la mijlocul anilor '80 s-a înregistrat procesul de revenire în țările de origine. Până în 1994, rata de migrație internațională a fost pozitivă pentru Ucraina. În prezent, însă, migrațiile sunt în favoarea Rusiei și Bielorusiei. Totodată, apar noi tipuri de migranți: ilegali, refugiați, ecologici, deportați (repatriați) etc. Autoarea a fost optimistă în ceea ce privește viitorul controlului asupra fenomenelor migraționiste în Ucraina, datorită faptului că au fost adoptate multe „legi bune”, au fost pregătiți specialiști și există structuri competente în domeniul respectiv.

Vladimir Guțu, profesor universitar la Universitatea Umanistă din Chișinău a subliniat rolul *Factorului etnic în dialogul interregional*. Abordând ideea eventualității variantei "moldovenesti" în evoluția Ucrainei, raportorul a arătat că actualii comuniști moldoveni sunt, de fapt, social-democrați, care doresc modernizarea societății și economiei moldovenesti. Totodată, Vl. Guțu a subliniat că partenerul strategic al Republicii Moldova este Rusia și doar împreună cu Rusia și Bielorusia, această țară va intra în Europa. Revenind la tema comunicării sale, sociologul moldovean a subliniat că în Basarabia locuiesc mai multe etnii: ucraineni 13,8%, ruși 13%, găgăuzi 3,5%, bulgari 2%, alte minorități 1% (conform recensământului sovietic din 1989). Totuși, numeroase întâlniri interparlamentare, interprezidențiale și interguvernamentale nu s-au încheiat cu elaborarea unor proiecte concrete privind stabilirea rolului minorităților respective în cadrul Republicii Moldova, iar programele elaborate cu sprijinul comunității europene sunt abia la început. O mare lacună în politica guvernului moldovenesc o reprezintă gestionarea ineficientă a resurselor financiare. Astfel, într-un deceniu Moldova a primit peste 1 miliard USD de la Banca Mondială, precum și alte fonduri bănești de la diverse instituții financiare, însă foarte mulți bani s-au furat, au fost risipiți și nu s-a făcut aproape nimic concret. Drept urmare, populația a votat în favoarea comuniștilor.

Directoarea Filialei Transcarpatice a Institutului Național de Studii Strategice, Svitlana Mitryaeva a prezentat lucrarea cu titlul *Aspectul transfrontalier al culturii politice a etniilor (exemplul statelor Euroregiunii Carpatice)*. Euroregiunea Carpatică a fost constituită cu scopul întăririi stabilității și securității în regiune. În prezent, Rusia și NATO rămân forțe politico-militare orientate în părți diferite, dovadă fiind problema Bosniei, Ceceniei etc. Extinderea NATO este un proces care influențează în mod pozitiv evoluția Ucrainei. Trei factori condiționează statutul acestei țări pe plan internațional: 1. Ucraina este un stat nou, puțin cunoscut, cu instituții slabe și o societate civilă anemică; 2. Societatea ucraineană este divizată sub aspect economic, politic și regional, iar discuțiile privind reperele externe ale Ucrainei au loc în condițiile în care nu s-a produs o cristalizare a identității ucrainene; 3. Geopolitic, Ucraina rămâne între Rusia și NATO/UE. Existența Euroregiunii Carpatice este un factor care înlesnește integrarea Ucrainei în structurile europene.

Marian Gaidosh, Șef de Secție la Institutul de Științe Sociale din Košice, a vorbit despre *Minoritățile etnice în relațiile slovaco-ucrainene*. Potrivit rezultatelor recensământului din 1991, în Slovacia 14% din populație nu aparține națiunii titulare, însă nu toți cetățenii au recunoscut atunci că aparțin unei minorități etnice. Cea mai importantă este comunitatea maghiară compusă din localități compacte sau cu populație ungurească, cuprinsă între 20-50%. Țiganiilor locuiesc

dispersat, constituind, potrivit recensământului, circa 76.000 persoane, iar potrivit datelor unor instituții oficiale din Slovacia, în jur de 254.000 (1989). Cehii au devenit minoritate etnică după 1991, fiind dispersați pe întreg teritoriul țării. Relațiile cehă-slovace sunt foarte bune. Germanii care locuiesc în câteva enclave din vestul și estul Slovaciei, sunt sprijiniți activ de către autoritățile germane. Celelalte naționalități (românii, bulgarii, rușii etc.) nu sunt concentrate și nu sunt reprezentative. Relațiile slovacă-maghiare sunt încă destul de complicate, existând tensiuni mai ales în comunitățile concentrate și mai puțin în cele mixte. În opinia autorului, recensământul din mai 2001, va conduce, probabil, la creșterea numărului minorităților în Slovacia.

Simpozionul s-a încheiat cu masa rotundă *Ucraina în dialogul interregional: perspective*. Directorul de Departament în cadrul Institutului de Gerontologie din Kiev, Volodymyr Voitenko, și-a expus opiniile în legătură cu situația actuală din Ucraina. Singurul stat care amenință statalitatea ucraineană este Rusia. Referentul a atras atenția că trebuie făcută o distincție netă între tradiția tătară-bizantină și cultura rusă, între Cehov și Putin. Ucraina actuală este aproape independentă și aproape stat. Actuala lozincă "În Europa împreună cu Rusia" este una antinațională și va conduce, în cazul în care se va materializa, la constituirea Asiopiei (înglobarea Europei în cadrul Asiei). Vl. Voitenko a subliniat că pentru prima dată alianța între comuniști și "oligarhi" s-a stabilit în timpul alegerilor prezidențiale în rezultatul cărora Leonid Kucima a fost reales președinte. Gradul de falsificare a alegerilor a fost extrem de mare, realizându-se prin manipularea alegătorilor și prin substituirea buletinelor de vot. După părerea sa, perspectivele Ucrainei vor deveni mai clare după desemnarea unui nou cabinet de miniștri.

Hanna Kysla de la Universitatea Națională din Simferopol a prezentat *Particularitățile economice ale regionalismului crimeean*, subliniind că în Crimeea se produce o puternică implantare politică, economică, culturală a Rusiei. Atitudinea extrem de precaută a autorităților centrale față de tătari, conduce la respingerea acestora de către restul populației peninsulei. Medjlis-ul (Parlamentul tătarilor din Crimeea) nu este înregistrat în mod oficial, dar este, de facto, o structură paralelă a puterii.

Participanții la dialog au ajuns să constate că în Ucraina s-a instaurat o democrație "decorativă", legile fiind adoptate deoarece așa cere Europa și nu pentru a fi aplicate. Insuccesele economice și sociale ale statului ucrainean sunt cauzate de nivelul scăzut al conștiinței identității naționale ucrainene și de slaba dezvoltare a societății civile. Foarte important este faptul că problemele democratizării, cooperării interregionale, protecției minorităților etnice să fie conștientizate și acceptate de populație, de oamenii simpli. A fost dezbătut un document final, iar organizatorii s-au obligat să înainteze UNESCO, instituțiilor abilitate din țările participante, autorităților competente din Ucraina sinteza lucrărilor Conferinței Internaționale, precum și rezoluția adoptată în urma dezbaterilor.